

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ระบบการศึกษาไทย

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2513 โครงสร้างของระบบการศึกษาแห่งประเทศไทยแบ่งออกเป็น 4 ระดับ เช่นเดียวกับบรรดาชาติต่าง ๆ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1 กล่าวคือ

1. ระดับอนุบาล หรือเตรียมประถมศึกษา ได้แก่การอบรมเบื้องต้นเพื่อให้เด็กพร้อมที่จะรับการศึกษาในระดับประถมศึกษาต่อไป แบ่งเป็นอนุบาลปีที่ 1 ปีที่ 2 และปีที่ 3

2. ระดับประถมศึกษา ได้แก่การอบรมที่ต่อจากชั้นอนุบาล แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ ประถมศึกษาตอนต้น มี 4 ชั้น เริ่มตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 4 และ ประถมศึกษาตอนปลายมี 3 ชั้น เริ่มตั้งแต่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงประถมศึกษาปีที่ 7

3. ระดับมัธยมศึกษา ได้แก่การศึกษาต่อจากระดับประถมศึกษา โดยมีมุ่งหมายที่จะสำรวจ ส่งเสริมความสนใจและความถนัดตามธรรมชาติของเด็ก เพื่อให้ได้มีความรู้มากขึ้นพอที่จะประกอบอาชีพ หรือเพื่อให้ได้มีพื้นฐานความรู้อันจำเป็นแก่การดำรงชีวิต หรือเพื่อเป็นพื้นฐานที่จะก้าวไปสู่การศึกษาระดับสูง แบ่งออกเป็น 2 สาย คือ สายสามัญ และสายอาชีพ หรือสายอาชีพ

สายสามัญ มี 5 ชั้น แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ มัธยมศึกษาตอนต้น มี 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมี 2 ชั้น คือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

สายอาชีพ หรือ สายอาชีพ จัดสอนวิชาที่จะให้นักเรียนนำไปประกอบอาชีพโดยตรง แบ่งเป็นอาชีวะตอนต้น มีหลักสูตร 1 ปี 2 ปี หรือ 3 ปี และอาชีวศึกษาตอนปลาย มีระยะเวลาเรียนประมาณ 1 ถึง 3 ปี

4. ระดับอุดมศึกษา ได้แก่การศึกษาระดับปริญญาตรีหรือวิชาการชั้นสูงในมหาวิทยาลัย วิทยาลัย

แผนภูมิที่ 1 แสดงระบบโรงเรียนแยกตามระดับ ประเภทวิชา

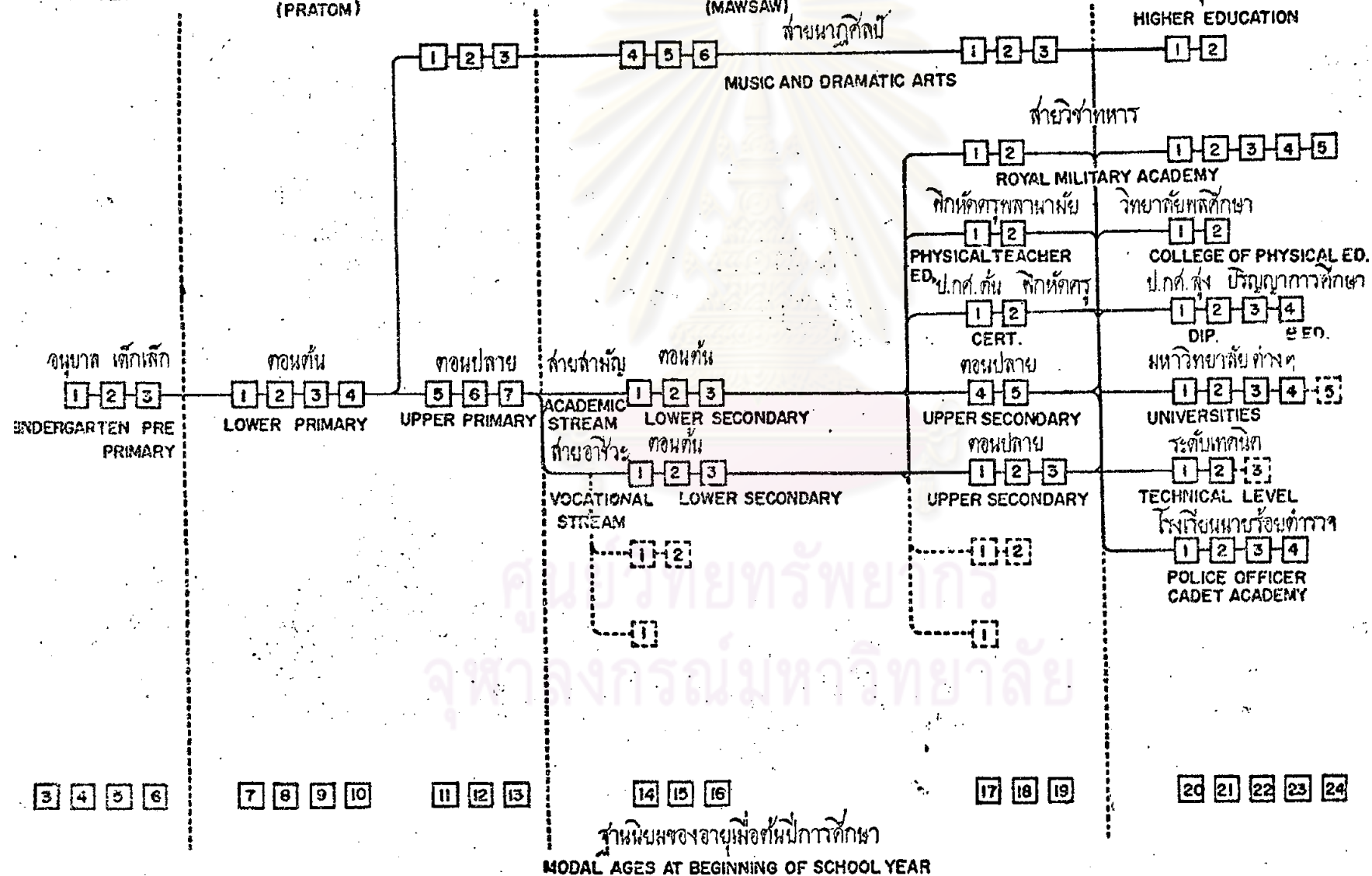
ARTICULATION CHART OF THE SCHOOL SYSTEM BY LEVEL AND TYPE OF COURSE

ระดับอนุบาล
KINDERGARTEN

ระดับประถมศึกษา
ELEMENTARY EDUCATION
(PRATOM)

ระดับมัธยมศึกษา
SECONDARY EDUCATION
(MAWSAW)

ระดับอุดมศึกษา
HIGHER EDUCATION

กำหนดของอายุเมื่อขึ้นปีการศึกษา
MODAL AGES AT BEGINNING OF SCHOOL YEAR

สถาบันทหาร ตำรวจ หรือสถาบันชั้นสูงอื่น ๆ

สภาพการศึกษาและความสามารถในการผลิตของระบบการศึกษา

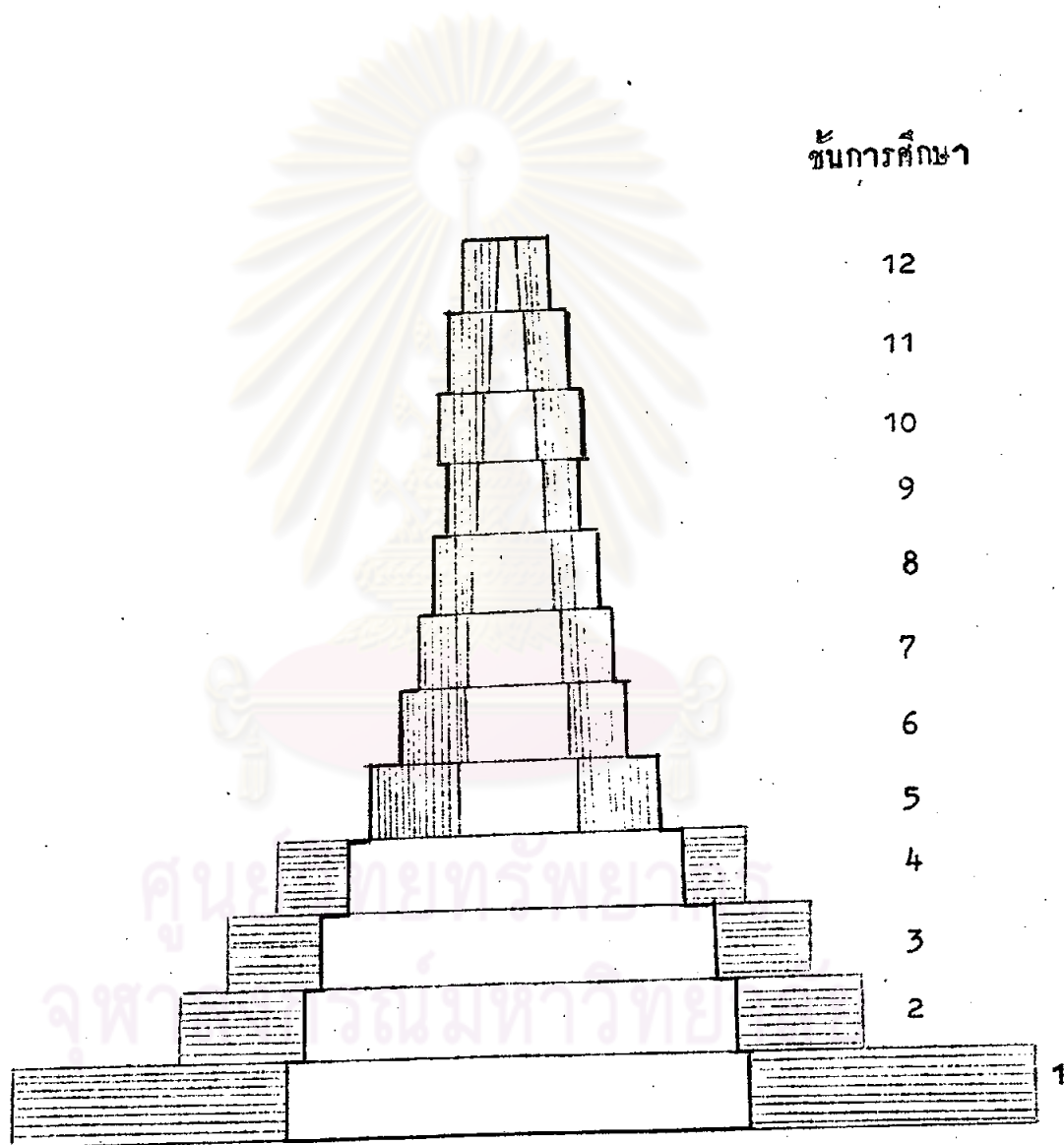
เมื่อพิจารณาระบบการศึกษาในสภาพที่เป็นอุดมคติ ระบบการศึกษาควรจะให้การศึกษาแก่ทุกคนจนเป็นผลสำเร็จตามสมรรถภาพของแต่ละคนโดยทั่วหน้ากัน ซึ่งจะทำให้มีจำนวนผู้มีความรู้ระดับต่าง ๆ กระจายกันอย่างได้สัดส่วนพอดีตามหลักธรรมชาติที่ควรจะเป็น กล่าวคือ การศึกษาเบื้องต้นย่อมจะมีผู้เรียนสำเร็จได้เป็นจำนวนมาก แต่เมื่อระดับการศึกษาสูงขึ้น จำนวนผู้ที่สามารถศึกษาต่อในระดับสูงจะลดลงตามลำดับด้วย จำนวนที่ลดลงนี้จะเป็นไปตามหลักของโค้งปกติ (Normal curve) เช่นเดียวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติอย่างอื่น ๆ จากเหตุผลดังกล่าวนี้ ประชุมสุข อชาวอรุณ และคณะ¹ ได้วิจัยหาขนาดพอดีของระบบการศึกษาของไทย (Optimum size of Thai Educational System) แล้วเปรียบเทียบขนาดพอดีของระบบการศึกษาที่ไต่กับจำนวนนักเรียนที่เรียนจริง ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ระบบการศึกษาของประเทศไทยเท่าที่เป็นอยู่มีขนาดเล็กกว่าขนาดที่พอดีกับประชากรไทย ซึ่งหมายความว่า ระบบการศึกษาของประเทศไทยเท่าที่เป็นอยู่ไม่ได้พัฒนาการศึกษาของประชากรในประเทศให้มีความงอกงามทางการศึกษาเต็มตามความสามารถและสติปัญญาของแต่ละคน เช่นจากผลการเปรียบเทียบขนาดพอดีของระบบการศึกษากับจำนวนนักเรียนที่เรียนจริงในปี ส้ามะโนประชากร 1960 ปรากฏว่าจำนวนนักเรียนที่เรียนจริงในชั้นประถมศึกษาตอนต้นมีมากกว่าขนาดพอดี และในระดับสูงกว่าประถมศึกษาตอนต้นมีขนาดเล็กกว่าขนาดพอดีมาก แสดงว่าได้เกิดความสูญเปล่าทางการศึกษา (Educational Waste) ในระดับประถมต้น และเกิดความสูญหายทางการศึกษา (Educational loss) ในระดับที่สูงกว่าประถมศึกษา

¹ ประชุมสุข อชาวอรุณ และคณะ, "A Determination of the Optimum Size of Thai Educational System," วารสารครูศาสตร์, 1 (เมษายน-พฤษภาคม, 2514), หน้า 56-63.

แผนภูมิที่ 2

ปิรามิดแสดงจำนวนนักเรียนเปรียบเทียบกับประชากรนักเรียน

ปีการศึกษา 2503

ความสูญหายของการศึกษา

ความสูญเปล่าของการศึกษา

คอนตัน ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2 และจากการวิจัยหาความสูญหายของการศึกษาในวัฏจักรการศึกษา 2500 ถึง 2511 ของอัจนรา วีรพันธ์² ผลการคาดคะเนความสูญหายของการศึกษาในวัฏจักรการศึกษา 2512 ถึง 2523 ของ อารุง จันทวานิช³ ปรากฏว่าประเทศไทยมีความสูญหายของการศึกษาในวัฏจักรการศึกษา 2500 ถึง 2511 คิดเป็นจำนวนผู้ควรสำเร็จระดับมัธยมศึกษาถึง 7.2 ล้านคน หรือเฉลี่ยปีละ 6 แสนคน และในวัฏจักรการศึกษา 2512 ถึง 2523 ความสูญหายของการศึกษาของประชากรในประเทศไทย จะมีจำนวนเทียบเป็นผู้จบมัธยมศึกษาถึง 21.6 ล้านคน หรือเฉลี่ยปีละ 1 ล้าน 8 แสนคน และลักษณะการเกิดความสูญหายของการศึกษามีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นทุกปี

จากผลการสำรวจสำมะโนประชากรในปีสำมะโนประชากร 1960 กองเผยแพร่และค้นคว้า สำนักงานการศึกษาส่วนภูมิภาคเอเชีย องค์การศึกษาศหประชาชาติ⁴ ได้วิเคราะห์หาระดับการศึกษาของประชากรไทยที่มีอายุ 15 ปีและสูงกว่า ปรากฏว่าระดับการศึกษาของประชากรส่วนใหญ่เป็นกำลังศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และมีจำนวนเพียงร้อยละ 4.7 ของประชากรทั้งหมดที่ได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ ยังปรากฏว่ามีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระหว่างประชากรในภูมิภาคต่าง ๆ เป็นอย่างมาก กล่าวคือ อัตราส่วนร้อยละสูงสุดของประชากรที่ได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ปรากฏอยู่ในภาคกลาง รองลงมาได้แก่ภาคใต้ ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราเฉลี่ยของประชากรที่ผ่านชั้นการศึกษาน้อยกว่า 1 ปีต่ำสุด แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีประชากรที่ได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและการศึกษาระดับสูงเป็นสัดส่วนต่ำที่สุด ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

²อัจนรา วีรพันธ์, "การหาความสูญหายของการศึกษาในวัฏจักรการศึกษา 2500-2511" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512).

³อารุง จันทวานิช, "การคาดคะเนความสูญหายของการศึกษาในวัฏจักรการศึกษา 2512-2523" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512).

⁴Unesco, loc. cit.

ตารางที่ 1 อัตราส่วนร้อยละของประชากรที่มีอายุ 15 ปี และสูงกว่า จำแนกตาม
 .ชั้นการศึกษาที่สำเร็จ และตามภูมิภาค ปีสำมะโนประชากร 1960

ชั้นการศึกษา	ทั่วราชอาณาจักร	ภาค			
		เหนือ	กลาง	ตะวันออก เฉียงเหนือ	ใต้
ไม่ผ่านชั้นการศึกษา ^ก	37.2	35.1	46.5	29.5	47.6
1 - 3	12.5	11.6	14.6	11.7	13.2
4	42.1	40.4	33.3	53.8	31.4
5 - 7 ^ข	3.2	4.4	3.0	2.5	3.5
8 - 10	3.4	5.5	2.4	2.1	3.5
11 - 12	0.7	1.5	0.4	0.4	0.5
13 ปีและสูงกว่า	0.6	1.5	0.2	0.2	0.4
มัธยมศึกษา	4.0	4.1	2.4	4.2	2.3

^กไม่ผ่านชั้นการศึกษา รวมการศึกษาระดับอื่น ๆ ไว้ด้วย (อนุบาล เตรียมประถม และไม่ทราบชั้นการศึกษา)

^ขรวมทั้งเปรียญและนักธรรม ซึ่งเป็นจำนวนน้อยกว่าร้อยละ 0.5 ของทั้งหมด

สำหรับค่ามัธยฐานชั้นการศึกษาที่เรียนสำเร็จของประชากรจากตารางที่ 1 ตามที่
 ยูเนสโก (Unesco) ได้วิเคราะห์ไว้ ผู้วิจัยเห็นว่า ถ้าวิเคราะห์หามัธยฐาน (median)
 ความหลักสถิติแล้ว มัธยฐานชั้นการศึกษาที่เรียนสำเร็จของประชากรทั่วราชอาณาจักร ภาค
 กลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีค่าเป็น 3.5, 3.6, 1.3, 3.7,

และ 1.1 ปีคาลำดับ ซึ่งในการเปรียบเทียบมัธยมศึกษาชั้นการศึกษาที่เรียนสำเร็จของประชากรระหว่างปีสามะโนประชากร 1960 กับ 1970 ผู้วิจัยได้ใช้ค่าที่วิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์ตามมัธยมศึกษาในทางสถิติ เมื่อพิจารณาชั้นการศึกษาที่เรียนสำเร็จของประชากรในระดับจังหวัดจากรายงานการวิเคราะห์สถิติเรื่องเดียวกันนี้ ปรากฏว่า ภาคกลางมีประชากรที่ผ่านชั้นการศึกษาสูงสุดอยู่ในสองจังหวัดคือ พระนครและธนบุรี ทั้งสองจังหวัดนี้มีผู้ผ่านชั้นการศึกษา 5 ปีหรือมากกว่าเป็นร้อยละ 27 ของประชากรอายุ 15 ปีและสูงกว่า ประมาณร้อยละ 8 ของประชากรผ่านชั้นการศึกษา 11 ปีหรือมากกว่านั้น นอกเหนือจากพระนครและธนบุรี ประชากรอายุ 15 ปีและสูงกว่าที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษาปีที่ 4 (ผ่านชั้นการศึกษา 5 ปีหรือมากกว่า) มีพิสัยตั้งแต่ร้อยละ 4.6 ที่จังหวัดสุพรรณบุรีไปจนถึงร้อยละ 13.1 ที่จังหวัดนนทบุรี ในภาคเหนือ อัตราส่วนร้อยละมีพิสัยตั้งแต่ 3.3 ที่จังหวัดเชียงใหม่ ถึง 7.4 ที่จังหวัดอุทัยธานี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจาก 3.6 ที่จังหวัดศรีสะเกษ ถึง 6.4 ที่จังหวัดมหาสารคาม และภาคใต้จาก 3.8 ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ถึง 11.5 ที่จังหวัดชุมพร และเมื่อพิจารณาถึงจำนวนประชากรที่เรียนสำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 (มัธยมปีที่ 1) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (มัธยมปีที่ 6) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 (เตรียมอุดมปีที่ 2 หรือเทียบเท่า) ระดับอุดมศึกษาและการศึกษาอื่น ๆ จากผลการวิเคราะห์สถิติเรื่อง ความสำเร็จทางการศึกษาในประเทศไทย (Educational Attainment in Thailand) โดยใช้ข้อมูลจากผลการสำรวจสามะโนประชากรของประเทศในปีสามะโนประชากร 1960 ของ กอร์ดอน โฮลมเกรน⁵ (Gordon Holmgren) ปรากฏว่า เฉลี่ยทั่วราชอาณาจักรร้อยละของประชากรอายุ 6 ปีและสูงกว่าที่เรียนสำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระดับอุดมศึกษาและการศึกษาอื่น ๆ มีค่าเป็น 1.00 1.31 0.25 0.45 และ 0.99 ตามลำดับ และมีความแตกต่างกันมากในระดับจังหวัด กล่าวคือ ร้อยละของประชากรอายุ 6 ปีและสูงกว่าที่เรียนสำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีพิสัยตั้งแต่ 0.44 ที่จังหวัดเชียงราย ถึง 2.5 ที่จังหวัด

006463

⁵Holmgren, loc. cit.

พระนครและธนบุรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีพิสัยตั้งแต่ 0.49 ที่จังหวัดศรีสะเกษ ถึง 4.9 ที่จังหวัดพระนครและธนบุรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จาก 0.3 ที่จังหวัดศรีสะเกษ ถึง 1.79 ที่จังหวัดพระนคร ระดับอุดมศึกษาจาก 0.07 ที่จังหวัดเชียงราย ถึง 3.22 ที่จังหวัดพระนคร และการศึกษาอื่น ๆ มีพิสัยตั้งแต่ 0.36 ที่จังหวัดสุรินทร์ ถึง 4.29 ที่จังหวัดพระนคร นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ยังได้แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพทางการศึกษาของจังหวัดในการยึดเหนี่ยวประชากรให้อยู่ในระบบการศึกษาระหว่างชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยคำนวณหาร้อยละของประชากรที่เรียนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต่อประชากรที่เรียนสำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เป็นค่าเรโซการยึดเหนี่ยว (Holding Ratio) ประชากรให้อยู่ในระบบการศึกษา ค่าเรโซการยึดเหนี่ยวนี้จะแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพทางการศึกษาของจังหวัดในการยึดเหนี่ยวประชากร 100 คนที่เข้าสู่ระบบการศึกษาของจังหวัด เริ่มจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้อยู่ในระบบการศึกษาจนเรียนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้กี่คน โดยถือว่าจำนวนประชากรที่เรียนสำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในปีสำมะโนประชากร 1960 เป็นตัวแทนของประชากรที่เรียนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในปีสำมะโนประชากร 1960 เมื่อเริ่มเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ 5 ดังนั้น จังหวัดที่มีจำนวนประชากรที่เรียนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มากกว่าจำนวนประชากรที่เรียนสำเร็จชั้นประถมปีที่ 5 คือมีเรโซการยึดเหนี่ยวสูงกว่า 100 ย่อมแสดงว่ามีจำนวนประชากรที่เรียนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มากกว่าจำนวนประชากรที่เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวนประชากรส่วนที่เกินนั้นประการหนึ่งเกิดจากการย้ายถิ่นของประชากรที่ส่วนมากมีการศึกษาดี ย้ายถิ่นเข้า มากกว่าการย้ายถิ่นออก และมีประชากรบางส่วนที่ออกจากโรงเรียนแล้วกลับเข้าเรียนใหม่ ทั้งในโรงเรียนปกติทั่วไป และโรงเรียนการศึกษานู๋ใหญ่ การจัดการศึกษานู๋ใหญ่จึงจัดได้ว่ามีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพทางการศึกษาของจังหวัดได้เป็นอย่างดี สำหรับจังหวัดที่มีค่าเรโซการยึดเหนี่ยวต่ำกว่า 100 แสดงว่ามีจำนวนประชากรที่เรียนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต่ำกว่าจำนวนที่เข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีประชากรบางส่วนออกจากระบบการศึกษาไปก่อนที่จะเรียนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือย้ายถิ่นไปอยู่จังหวัดอื่นในระหว่างที่ยังเรียนไม่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตลอดจนผู้ที่เรียนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วแต่ไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในจังหวัดอื่น ในการสำรวจจึงขาดจำนวนประชากรที่สำเร็จการศึกษาในระดับนี้ไปมาก นอก

จากนี้ จังหวัดอาจไม่ได้จัดระบบการศึกษาในค่านอื่น เช่น การศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อชดเชยกับส่วนที่ขาดไปให้เพียงพอ จากผลการวิเคราะห์สถิติในปีสามะโนประชากร 1960 เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพทางการศึกษาระหว่างจังหวัด ปรากฏว่ามีความแตกต่างกันมาก คือ ค่าเรโซการยึกเเห็นยวประชากรให้อยู่ในระบบการศึกษาของจังหวัดมีพิสัยตั้งแต่ 80 ที่จังหวัดนครปฐม ถึง 199 ที่จังหวัดพระนคร และมีค่าเฉลี่ยทั่วราชอาณาจักรเป็น 131

การพิจารณาความสามารถในการผลิตของระบบการศึกษาในระยะต่อมา อาจพิจารณาได้จากปริมาณการศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ในระบบการศึกษาของประเทศ มีนักเรียนชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษามากน้อยต่างกันอย่างไร ดังแสดงในแผนภูมิที่ 3⁶ จากปริมาณการศึกษาซึ่งมีฐานกว้างแคบปลายเรียวแหลม และมีคอคอคอยู่ระหว่างประถมศึกษาตอนปลายถึงมหาวิทยาลัย ย่อมแสดงว่าระบบการศึกษาของประเทศไทยมีจำนวนนักเรียนออกมากในระดับประถมศึกษาตอนต้น ส่วนที่เรียนต่อในระดับสูงมีจำนวนน้อยมาก ลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ประชากรของประเทศส่วนใหญ่มีความรู้ในระดับประถมปีที่ 4 และระบบการศึกษาของประเทศไม่สามารถผลิตกำลังคนให้เพียงพอกับความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งต้องผลิตกำลังคนระดับกลางและระดับสูงในสัดส่วนที่เหมาะสมได้ จากรายงานการวิจัยเรื่อง สภาพการวางแผนการศึกษาในประเทศไทย มาร์ค บลอก⁷ (Professor Mark Blaug) ได้สร้างรูปปริมาณแสดงร้อยละของนักเรียนที่เข้าศึกษาในชั้นต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2510 ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4 ซึ่งจะเห็นได้ว่า ถ้าเริ่มต้นด้วยจำนวนนักเรียน 100 คนในชั้นประถมปีที่ 1 จะเหลือเพียงประมาณ 17 คนในชั้นประถมปีที่ 5 9 คนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 4 คนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 1 คนเท่านั้นที่สามารถเข้าศึกษาต่อได้ในสถาบันอุดมศึกษา และเมื่อพิจารณาสัดส่วนของจำนวนนักเรียนในระดับต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะชี้ให้เห็นถึงลักษณะการจัดดุลยภาพการศึกษาระดับต่าง ๆ (Balance Among levels

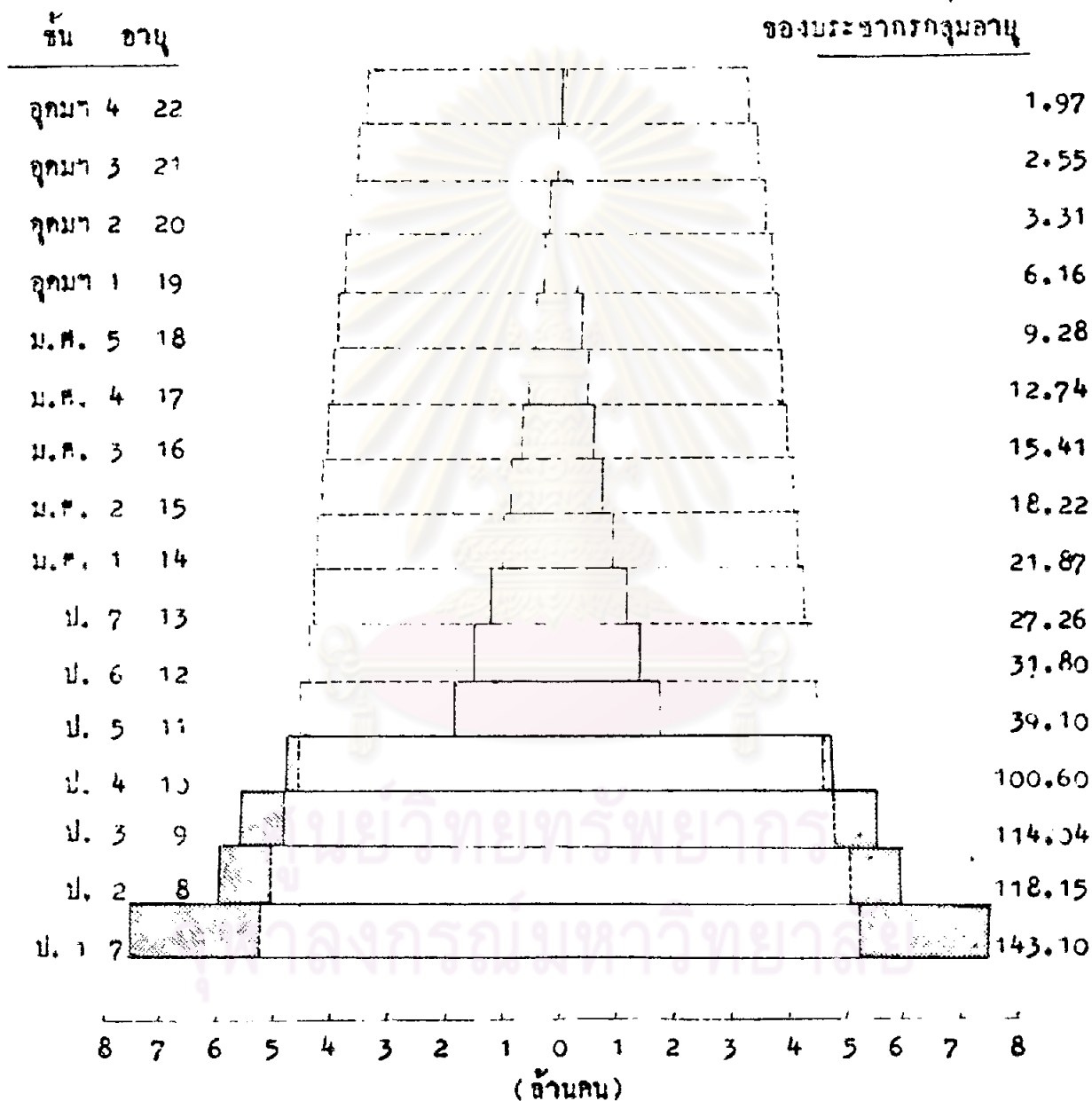
⁶ กองวางแผนการศึกษา, รายงานการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ 2513 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514), หน้า 141

⁷ Mark Blaug, The State of Educational Planning in Thailand, A Report to N.E.C. (October 31, 1968), Chart I.

แผนภูมิที่ 3
 ปีระมิตการศึกษา
 ปีการศึกษา 2513

18

จำนวนนักเรียนคิดเป็นร้อยละ
 ของประชากรกลุ่มอายุ

จำนวนนักเรียน จำนวนประชากร

จำนวนนักเรียนส่วนเกินจากประชากรกลุ่มอายุ

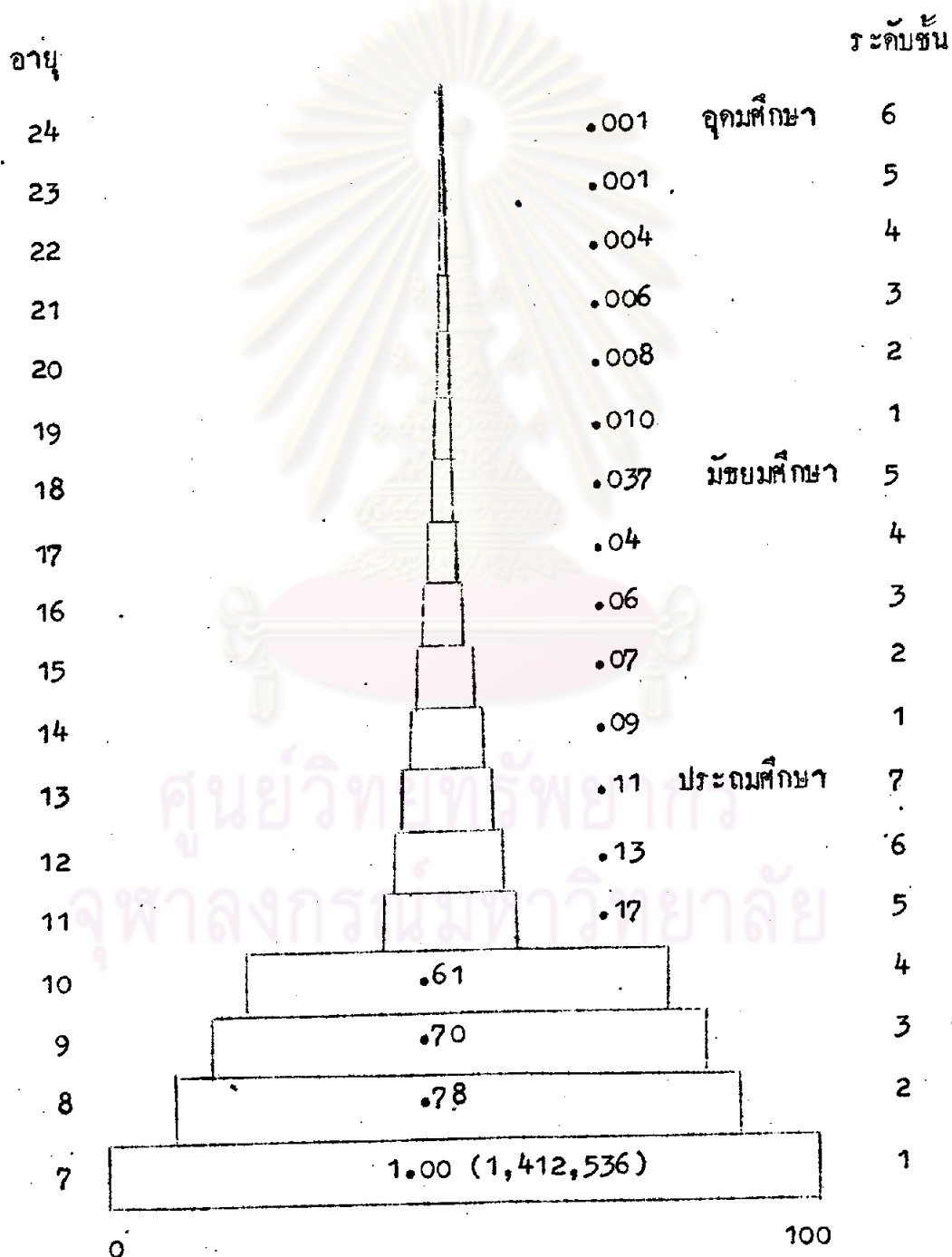
แหล่งที่มา: สถิติการศึกษาปี 2513 กองวางแผนการศึกษา

แผนภูมิที่ 4

ปิรามิดแสดงจำนวนนักเรียนจำแนกตามชั้นและระดับการศึกษา

ปีการศึกษา 2510

เทียบเป็นอัตราส่วนของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 1

of Education) และระดับพื้นฐานการศึกษาของประชากรที่เป็นอยู่ และจะเป็นต่อไปในอนาคตแล้ว ยังแสดงถึงอำนาจการยึดเหนี่ยว (Holding Power) นักเรียนให้อยู่ในระบบ การศึกษาอีกด้วย ซึ่งปรากฏว่าจากจำนวนนักเรียนในปี พ.ศ. 2511 สักส่วนของนักเรียน ระดับต่าง ๆ มีอยู่ดังนี้

ประถมศึกษา	: มัธยมศึกษา	: อุดมศึกษา
90.98	8.17	0.85

จะเห็นได้ว่า อำนาจการยึดเหนี่ยวนักเรียนอยู่ในระดับต่ำ⁸ กล่าวคือมีอัตราส่วนของ นักเรียนระดับมัธยมศึกษา และระดับมหาวิทยาลัย เทียบกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาเป็น 9 ต่อ 100 และ 0.9 ต่อ 100 ตามลำดับ ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่ ยูเนสโก (Unesco) ได้พิจารณา วางเกณฑ์ไว้สำหรับประเทศในเอเชีย คือ 26 ต่อ 100 และ 2 ต่อ 100⁹ มาก

การเปรียบเทียบระดับการศึกษาของประเทศไทยกับประเทศอื่น ๆ ในเอเชีย

ตามสำมะโนประชากรปี 1960 เมื่อพิจารณาระดับการศึกษาสูงสุดของประชากรไทย ที่มีอายุ 25 ปีขึ้นไป ปรากฏว่า มีประชากรที่สำเร็จมัธยมศึกษาร้อยละ 2.7 และสำเร็จระดับ อุดมศึกษาร้อยละ 0.4 ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าต่ำกว่าประเทศฟิลิปปินส์ เกาหลี มาเลเซีย ไต้หวัน และต่ำกว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก ดังแสดงรายละเอียดไว้ในตารางที่ 2¹⁰

⁸ ช่าง บัควรี, "จุดมุ่งหมายและนโยบายการวางแผนการศึกษาของประเทศ," การวางแผนการศึกษา (พระนคร: กองวางแผนการศึกษา, 2512), หน้า 34.

⁹ ป๋วย อึ๊งภากรณ์, "การศึกษา," ประมวลบทความเกี่ยวกับการมัธยมศึกษา (พระนคร: กรมวิสามัญศึกษา, 2513), หน้า 130-136.

¹⁰ Unesco Regional Office for Education in Asia, Review of Educational Progress in the Asian Region Vol. I September, 1966, pp. 72-74.

ตารางที่ 2 ร้อยละของประชากรอายุ 25 ปีขึ้นไป จำแนกตามระดับการศึกษา

ประเทศ	ปีสำมะโน ประชากร หรือสำรวจ	จำนวนประชากร อายุ 25 ปี และ สูงกว่า ต่อพันคน	ร้อยละของประชากรจำแนกตามชั้นของการศึกษา สูงสุดที่ได้รับ			
			ต่ำกว่า ป.4	ประถมต้น	มัธยมศึกษา	อุดมศึกษา
ญี่ปุ่น	1950	37,421	11.4	67.3	20.0	1.3
	1960	47,780	3.0	65.5	25.2	6.3
ฟิลิปปินส์	1956	7,943	55.5	34.9	6.9	2.6
	1960	9,438	50.6	38.5	7.5	3.5
เกาหลี	1956	8,488	73.5	18.2	6.8	1.5
มาเลเซีย	1957	2,387	71.3	24.7	2.4	1.5
ไต้หวัน	1956	3,536	58.1	33.8	4.8	3.3
ไทย	1947	12,327	94.2	4.4	1.3	0.1
	1960	10,023	61.1	35.8	2.7	0.4

การเปรียบเทียบความสามารถในการผลิตของระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ซึ่ง แสดงถึงสถานภาพทางการศึกษาของประชากรของประเทศนั้น ๆ ในระยะต่อมา เมื่อพิจารณาจากจำนวนนักเรียนในระดับต่าง ๆ เทียบกับประชากรทั้งหมด จากสถิติจำนวนนักเรียนในปี ค.ศ. 1962 ได้แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยมีนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาประมาณ 1 % ของประชากรทั้งหมด ต่ำกว่ามาเลเซีย (2.7 %) สิงคโปร์ (4 %) ฟิลิปปินส์ (2.3 %) และ เวียดนามใต้ (1.7 %) ในระดับอุดมศึกษา ประเทศไทยมีจำนวนนักเรียนในระดับนี้ประมาณ 6 ต่อ 10,000 ซึ่งต่ำกว่า พม่า อินโดนีเซีย เวียดนามใต้ สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ ดังราย-

ละเอียดในตารางที่ 3¹¹

ตารางที่ 3 จำนวนนักเรียนจำแนกตามระดับการศึกษาในปี ค.ศ. 1962

ประเทศ และประชากร ทั้งหมด (ล้านคน)	จำนวนนักเรียน ประถมศึกษา ต่อ 100,000	จำนวนนักเรียน มัธยมศึกษา ต่อ 100,000	จำนวนนักเรียน ระดับอุดมศึกษา ต่อ 100,000
พม่า (23.0)	8,340	477	70
ไทย (28.8)	14,200	997	59
มาเลเซีย (10.5)	15,200	2,765	53
สิงคโปร์ (1.7)	18,000	3,965	250
อินโดนีเซีย (99.4)	10,000	617	90.5
กัมพูชา (5.4)	10,400	824	27
เวียดนามใต้ (14.8)	9,800	1,772	111.5
ฟิลิปปินส์ (29.0)	13,000	2,288	807

นอกจากนี้ ผลการเปรียบเทียบจำนวนนักเรียนต่อประชากรในกลุ่มอายุที่ควรจะได้เข้าเรียนปี ค.ศ. 1964 ของประเทศไทยกับประเทศในกลุ่ม ซี (C) ของยูเนสโก ซึ่งได้แก่ ลังกา สาธารณรัฐจีน สาธารณรัฐเกาหลี มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ปรากฏว่าประเทศไทยในกลุ่ม ซี มีนักเรียนมากกว่าประเทศไทยทั้งสิ้น คือ นักเรียนระดับประถมปีที่ 1 ถึง

¹¹Guy Hunter, Higher Education and Development in South-East Asia, Vol. III, Pt. 1, High-Level Manpower (Paris: Unesco- IAU, 1967), p. 35.

ปีที่ 7 ของประเทศไทยมีอยู่ร้อยละ 77.83 ของประชากรในกลุ่มอายุ ส่วนนักเรียนของ ประเทศในกลุ่ม ซี มีอยู่ร้อยละ 88.83 นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 5 ของ ประเทศไทย มีอยู่ร้อยละ 11.75 ของประชากรในกลุ่มอายุ ส่วนนักเรียนของประเทศใน กลุ่ม ซี มีอยู่ร้อยละ 24.92 สำหรับนิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยมีอยู่ ร้อยละ 2.22 ส่วนของประเทศในกลุ่ม ซี มีอยู่ร้อยละ 5.73¹² และจากการตรวจสอบ สถานภาพของการพัฒนากำลังคนในประเทศต่าง ๆ รวม 75 ประเทศของ ฮาร์บิสัน และ เมย์¹³ (Harbison and Myers) โดยอาศัยระดับการศึกษาของกำลังคนของประเทศ คือ ระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษาเป็นหลัก แล้วได้จำแนกประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ ออกเป็น 4 ระดับ คือ ระดับที่ 1 กลุ่มประเทศด้อยพัฒนา (Underdeveloped Country) มี 17 ประเทศ ระดับที่ 2 กลุ่มประเทศพัฒนาบางส่วน (Partially Developed Country) มี 21 ประเทศ ระดับที่ 3 กลุ่มประเทศกึ่งพัฒนา (Semi Advanced Country) มี 21 ประเทศ ระดับที่ 4 กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว (Advanced Country) มี 16 ประเทศ

ความผลการจำแนกดังกล่าว ประเทศไทยจัดอยู่ในระดับที่ 3 เช่นเดียวกับประเทศ เกาหลี ไต้หวัน อินเดีย อียิปต์ เม็กซิโก ฯลฯ สำหรับญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาถือเป็นตัวอย่าง ของประเทศที่ได้พัฒนาก้าวหน้า อยู่ในระดับที่ 4

เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องประกันขั้นพื้นฐานในการพิจารณาคุณภาพของประชากร ที่มีต่อความเจริญก้าวหน้าของส่วนรวม และระดับการศึกษาที่ประชากรได้รับย่อมบ่งถึงคุณค่า

¹²สมชัย วุฒิปรีชา, "สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการทางด้านการศึกษา ของประเทศไทย" เอกสารประกอบการสัมมนาการวางแผนการศึกษาระดับชาติ ตอนที่ 1, สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, หน้า 21-35.

¹³Frederick Harbison and Charles Myers, Education, Manpower and Economic Growth (New York: McGraw-Hill, 1964), pp. 31-33.

ในทางเศรษฐกิจด้วย¹⁴ การศึกษาในปัจจุบันจึงได้รับการพิจารณาว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ ก็จะต้องเห็นได้จากประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายต่างก็เน้นถึงความสำคัญของการศึกษาในฐานะที่เป็นจักรกลสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (human resources) เพื่อให้ได้มาซึ่งกำลังคน (manpower) ตามความต้องการของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ฉะนั้น การทราบถึงสถิติการรู้หนังสือของประชากรจึงไม่พอเพียง จำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์ระดับการศึกษาสูงสุดที่ประชากรได้รับด้วย โดยเฉพาะประเทศที่เจริญแล้วจะไม่มีปัญหาเรื่องการไม่รู้หนังสือ และไม่จำเป็นต้องมีการศึกษาภาคบังคับ เพราะคนตื่นตัวทางการศึกษามาก แต่มีปัญหาระดับการรู้หนังสือสูงสุดแค่นั้น เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาต้องการให้ประชากรทุกคนได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา (College for all)¹⁵ และได้มีการคำนวณหามัธยฐานของชั้นการศึกษาที่เรียนสำเร็จของประชากรอเมริกันที่มีอายุ 25 ปี และสูงกว่าในปี ค.ศ. 1960 และ 1969 ปรากฏว่ามีค่าเป็น 10.5 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ 4) และ 12.1 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5)¹⁶ ตามลำดับ การวิเคราะห์ระดับการศึกษาของประชากรเป็นเรื่องสำคัญสำหรับทุกประเทศ เพราะจะช่วยประเมินผลความก้าวหน้าทางการศึกษาของประเทศได้เป็นอย่างดี ซึ่งในการคำนวณหาระดับการศึกษาของประเทศมีวิธีที่นิยมอยู่ 2 วิธี คือ การหาค่าเฉลี่ย (mean) และ มัธยฐาน (median) ของชั้นการศึกษาที่เรียนสำเร็จของ

¹⁴ ดอนม มาเกจันท์ (ผู้แปล), สาระสำคัญของการวางแผนการศึกษา, แปลจาก Unesco Educational Studies and Document No. 45 (พระนคร: สำนักวางแผนการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2508), หน้า 64-65.

¹⁵ วิภา สีนรวิธ และ ประพันธ์ พันธุ์พานิชย์, "ความสัมพันธ์ระหว่างแผนการศึกษากับการวางแผนเศรษฐกิจและสังคม," ประมวลบทความการวางแผนการศึกษา อันที่ 4 (พระนคร: กองวางแผนการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, น.ป.ป.), หน้า 129.

¹⁶ Keneth A. Simon and W. Vance Grant, Digest of Educational Statistics (Washington: U.S. Government Printing Office, 1970), p.9.

ประชากร¹⁷

สำหรับประเทศไทยมีการศึกษาภาคบังคับถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และกำลังอยู่ในระหว่าง
 การขยายการศึกษาภาคบังคับเป็นชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ได้มีการวิเคราะห์การศึกษาสูงสุดของ
 ประชากรพร้อมกับการทำสำมะโนประชากร ซึ่งได้จัดกระทำครั้งสุดท้ายหลังสุดในปีสำมะโนประชากร
 1970 โดยคำนึงตามหลักการและข้อเสนอขององค์การสหประชาชาติ ที่แนะนำให้ประเทศ
 ต่าง ๆ เก็บรวบรวมสถิติเกี่ยวกับจำนวนประชากร ลักษณะของประชากร ตลอดจนสภาพการ
 อยู่อาศัยของประชากรแต่ละท้องถิ่นในประเทศพร้อมกันทั่วโลกทุกกระยะ 10 ปี เพื่อประโยชน์
 ในการรวมสถิติของทุกประเทศเป็นสถิติของโลก และเพื่อประโยชน์ในการเปรียบเทียบสถิติ
 ระหว่างประเทศ โดยได้เริ่มทำสำมะโนประชากรพร้อมกันทั่วโลกครั้งแรกในปี ค.ศ. 1960
 ครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1970 และจะกระทำพร้อมกันครั้งต่อไปในปี ค.ศ. 1980 ฉะนั้น ข้อ
 มูลเกี่ยวกับความสำเร็จทางการศึกษาของประชากรไทยจากสำมะโนประชากรปี ค.ศ. 1970
 จึงเป็นข้อมูลใหม่ที่สดที่สุดในขณะนี้ และยังมีได้มีการวิเคราะห์มาก่อน ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์
 ที่จะเปรียบเทียบความแตกต่างของการเรียนสำเร็จการศึกษาของประชากรไทยในจังหวัด
 ต่าง ๆ และภูมิภาคต่าง ๆ ประเมินผลความก้าวหน้าทางการศึกษาของประชากรไทยจาก
 การวิเคราะห์ผลการสำรวจสำมะโนประชากรในครั้งนี้ โดยมีวิธีการวิเคราะห์เช่นเดียวกับ
 การวิเคราะห์สถิติเรื่อง ความสำเร็จทางการศึกษาในประเทศไทย (Educational
 Attainment in Thailand) จากผลการสำรวจสำมะโนประชากรปี 1960 ของ กอร์ดอน
 โฮลมเกรน (Gordon Holmgren) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เพราะมีความมุ่งหมายที่จะเปรียบเทียบ
 ความสำเร็จทางการศึกษาของประชากรไทยในปีสำมะโนประชากร 1960 กับ 1970
 เพื่อประเมินผลความก้าวหน้าทางการศึกษาของประชากรไทยในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา และได้
 เพิ่มการวิเคราะห์หาระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยของประชากรไทยในปีสำมะโนประชากร 1970

¹⁷ ประชุมสุข อาชาวาร์จ, คำบรรยายวิชา Educational Statistics and
 Trend แผนกวิชาวิจัยการศึกษา, ปีการศึกษา 2516.

เพื่อเปรียบเทียบกับระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยในปีสามะโนประชากร 1960 ที่ยูเนสโก (Unesco) ได้วิเคราะห์ไว้ เพื่อแสดงถึงความก้าวหน้าทางการศึกษาโดยส่วนรวมไว้ด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย